

Ismail Kadare: Pyramida (ukázka z románu)

z albánštiny přeložila Hana Tomková

ISMAIL KADARE (nar. 1936 v Gjirokastrë) je nejznámější současný albánský spisovatel. Vedle románové tvorby jeho dílo zahrnuje sbírky básní, povídky, životopisné poznámky, rozhovory, úvahy o literatuře a umění a eseje. Mezinárodní uznání mu přinesl román *Gjenerali i ushtrisë së vdekur*, 1963 (č. *Generál mrtvé armády*, 1990). Do češtiny byl přeložen také jeho román o krevní mstě *Prilli i thyer*, 1978 (č. *Krvavý duben*, 2007). Tématem, které prostupuje převážnou část jeho tvorby, je útlak lidské osobnosti autoritářskými systémy. Protože za totality nemohl proti Hoščovu režimu psát otevřeně, situoval děje svých příběhů do různých historických období a v nemnoha případech i mimo Albánii. Jeho alegorie byly dobře srozumitelné, a cenzura proto jeho díla často

zakazovala, byť on sám byl jako spisovatel uznáván. Zákaz postihl mj. jedno z jeho nejlepších děl *Nëpunësi i pallatit të ëndrrave*, 1981 (*Palác snů*). Ještě v r. 1988 albánská nakladatelství odmítla vydat román *Piramida* (*Pyramida*), z něhož je následující ukázka, který byl pak částečně publikován v r. 1990 časopisecky a teprve po vydání v r. 1992 v Paříži vyšel téhož roku v Tiraně. V r. 2005 Ismail Kadare získal poprvé udílenou *Man Booker International Prize* a v r. 2009 cenu asturského knížete za literaturu. Od roku 1990 žije střídavě ve Francii a v Albánii.

(Jednoho listopadového rána mladý faraó Cheops, který nastoupil na trůn teprve před několika měsíci, oznámil, že pyramidu pro sebe stavět nebude. Nejbližší ministři, astrolog, poradce a velekněz Hemiuunu, který byl zároveň hlavním egyptským architektem, byli jeho rozhodnutím otřeseni. Ponořili se do studia starých papyrů, dokumentů a spisů, aby tam našli důvody, které by stavbu pyramidy podpořily. Po dvou dnech byli přijati Cheopsem, aby mu

sdělili výsledky svého bádání. Dlouze hovořili o dosavadních pyramidách, o jejich projektech, konstrukci, rozměrech a stavitelích. Cheops jim naslouchal s nehybnou tváří.)

Po každé podrobnosti, kterou uvedli, očekávali, že je Cheops přeruší se slovy: a k čemu mi tohle je, dokonce si tím byli tak jisti, že když přerušeni nepřicházelo, velebněz poznamenal ochraptělým hlasem: možná řeknete, k čemu mi tohle je. A máte pravdu... Možná vám to opravdu k ničemu není, ale toto je jenom úvod k jádru věci.

Podníci faraonovým mlčením, rozhovořili se o hlavním problému obsírněji, než původně zamýšleli. Vysvětlovali, aniž se v nejmenším odchyli od svého záměru, že podle jejich bádání je sice pyramida velkolepý hrob, ale že původní myšlenka pyramidy neměla s hrobem, ani se smrtí nic společného. Zrodila se odděleně od nich, zcela samostatně, a její spojení s úmrtím a pohřbíváním byla jen náhoda.

Na Cheopsově tváři se poprvé objevily známky oživení. Potřásl hlavou a k jejich radosti řekl: to je udivující!

Je tomu opravdu tak, přitakal velebněz. Mnoho věcí, o kterých budeme mluvit, tak vypadá. Jsou vskutku udivující.

Zhluboka se nadechl, až ho v jeho starých plících zabořilo.

Myšlenka postavit pyramidu, Veličenstvo, se zrodila v době krize.

Velebněz dobře věděl, jaký význam mají pomlčky mezi větami. Zdůrazňují závažnost i krásu myšlenky, stejně jako barevné líčení a stínování pod očima ženy vyvírazňuje tajemnost jejího pohledu.

Byla to doba krize, pokračoval za chvíli. Faraonská moc, jak dosvědčují kroniky, zeslábla. To ostatně nebylo nic nového. Ve starých papyrech se psalo o řadě takových potíží. Nové bylo něco jiného. Nová a udivující, dokonce velmi udivující, byla příčina krize. Příčina nepřirozená, dosud nevídaná: krizi nezpůsobila bída, opožděná rozvodnění Nilu nebo mor, jak tomu bývalo vždy, ale naopak: blahobyť.

Příčinou byl blahobyť, opakoval architekt, to znamená prosperita.

Cheopsovo obočí se sraštilo. Dvanáct stupňů, řekl si v duchu architekt. Patnáct... Chraň nás nebe!

Nebylo snadné to hned pochopit, vysvětloval dále. Mnoho osvícených duchů, lidí blízkých faraonovi, kteří si toho všimli první, zaplatilo za tento hrozný objev životem nebo internací. Ale jejich názor, že blahobyť, díky jemuž se lidé stávají nezávislí, duševně svobodnější a v důsledku toho neposlušnější vůči úředníkům a veškeré faraonské moci, který zpočátku narazil na tvrdé odmítnutí, začal být pomalu uznáván. Brzy bylo všem jasné, že tato nová krize je nebezpečnější než všechny ostatní. Nejasná zůstávala jen jedna věc: jak z toho najít východisko.

Kouzelník-astrolog, kterého farao tehdy vyslal na Saharu, aby tam v naprosté samotě přemýšlel o této otázce, se po čtyřiceti dnech vrátil, stejně

jako většina ostatních, kteří odešli do pouště, aby odtud přinesli její poselství. Toto poselství bylo děsivější, než se předpokládalo: blahobyt se musí zničit.

Farao a po něm i celý palác se dali do velkého přemítání. Blahobyt musí být zničen, ale jak? Potopa, zemětřesení, dočasné vyschnutí Nilu, tohle napadlo všechny, ale tyto jevy nezávisely na nich. Válka? To byla dvousečná zbraň, zvláště v této situaci. Co mají tedy dělat? Nemohou před takovou hrozbou sedět se založenýma rukama. Muselo se v každém případě upslechnout hlasu pouště, jinak bude pád nevyhnutelný.

Říkalo se, že správce harému přišel ke všeobecnému údivu s návrhem, aby se našlo něco, co by odčerpalo část bohatství Egypta. Zprávy velvyslanců ve východních zemích mluvily o velkolepých vodních dílech v Mezopotámii, jejichž rozsah, jak se proslýchalo, dalece přesahoval hospodářský užitek. Jestliže tomu tak bylo, a určitě tomu bylo tak, ať tedy Egypt také najde něco, co by vzalo lidem přebytečnou energii. Ať se udělá něco mimořádného, a čím kolosálnější to bude, tím více to bude Egyptany držet při zemi a deptat. Prostě něco, co by vyčerpávalo a vysilovalo tělo i mysl a bylo zcela nepotřebné. Anebo přesněji řečeno, co by bylo nepotřebné pro občany, ale nezbytné pro stát.

Farao dostal od svých ministrů řadu návrhů: vykopat bezedný otvor do země, v němž by se mohly hledat brány pekel, vybudovat obrannou zeď kolem Egypta nebo umělý vodopád; ale i když všechny tyto projekty vycházely z ušlechtilé, vlastenecké nebo mystické myšlenky, odmítl je. Zeď by byla jednoho dne dokončena, otvor do země by mohl popudit lidi svou bezedností a tím, že by na povrchu nebyl příliš vidět. Požadoval něco jiného, něco, čím by se lidé zabývali ve dne i v noci tak, že by zapomínali sami na sebe... Ale přitom něco, co by ani po svém dokončení nebylo dokončeno nikdy. Zkrátka něco, co by stále pokračovalo. A navíc to bylo vidět.

Tak pomalu on i jeho ministři, jak to dosvědčují papyry, dospěli k myšlence velkého hrobu. Arcihrobu.

Farao tím byl nadšen. Hlavní stavbou Egypta tedy neměl být chrám nebo královský palác, ale hrob. Egypt by se s ním pomalu ztotožňoval a on by se ztotožňoval s Egyptem.

Geometři předložili mnoho nákrešů jeho tvaru, až se nakonec shodli na pyramidě.

Ta splňovala všechny požadované podmínky. Její myšlenka byla vznešená: byl tu farao a smrt, nebo přesněji jeho vstup na nebesa, a byla dobře viditelná i z dálky. Třetí a hlavní podmínka byla, že toto dílo bude sice mít svůj konec, ale zároveň bude nekonečné. Každý farao bude mít svou vlastní pyramidu, takže než se jedna lidská generace vzpamatuje z únavy a otupení z budování jedné, přijde další farao se svou pyramidou, aby znovu donutil lidi sklonit šíji. Tak by se to mělo opakovat stále a stále, Veličenstvo, donekonečna.

Velekněz Hemiunu se odmíchl déle než kdykoli předtím.

A tak dříve než pyramida poslouží pro onen život, bude užitečná pro tento život, můj pane, pokračoval. Jinými slovy, dříve než bude pro duši, bude pro tělo.

Znovu se odmíchl, nadechl se a mluvil pomaleji.

Ona znamená v první řadě moc, Veličenstvo. Znamená útlak, vězení, peníze a stejně tak zmatení lidí, omezení jejich myšlení, potlačení vůle, sklíčenost a ochablost. Ona je vaše nejlepší stráž, můj pane. Tajná policie. Vojsko, loďstvo i harém plný vůní. Čím bude vyšší, tím menší se bude zdát občan v jejím stínu. A čím menší bude občan, tím větší budeš ty, Veličenstvo.

Hemiunův hlas byl nyní tišší, jako by sděloval tajemství, které znal pouze on, a takto ztlumený zněl ještě hrozivěji.

Pyramida je pilíř, na kterém stojí moc. Pokud se pohne, všechno se zřítí.

Udělal nesrozumitelné gesto rukama a oči měl prázdné, jako kdyby měl před sebou skutečné rozvaliny.

Nechtěj měnit tradice, můj pane... Zřítíš se a my všichni s tebou.

Hemiunu, bůhví proč, obrátil ruce dlaněmi vzhůru. Potom zavřel oči a dal najevo, že svou řeč skončil.

Ostatní mluvili více méně ve stejném duchu a stejně pochmurným tónem. Kdosi se znovu zmínil o kanálech v Mezopotámii, bez nichž by se bylo akkadsko-sumerské království dávno rozpadlo. Jiný byl toho názoru, že pyramida je, mimo jiné, hlavní upomínkou na tuto zemi. Všechno později zahalí mlha vzdálené minulosti. Zestárnou papyry a každodenní věci, zapomeneme se na války, hlad, epidemie, opožděná rozvodnění Nilu, aliance, dekrety, palácové skandály. Jen ona, vysoká pyramida, která je dokonalá, kterou nemůže nic zastínit a kterou nemůže rozložit žádná síla ani tok času, se bude týčit nad pouští, stále stejná až do konce světa. Tak to vždy bylo, Veličenstvo, a tak to musí i zůstat. Ani její projekt nebyl náhodný. Její božský tvar sdělilo dávným geometrům samo nebe. Ty stojíš na vrcholu, v nejvyšším bodě, ale jsi i v bezejmenných kamenech, které tě podpírají, Veličenstvo, jeden vedle druhého.

Kdykoli došli k tomuto bodu, připomínali nebezpečí, že by se všechno mohlo zřítit, a Cheops si vzpomněl na ono listopadové ráno, kdy si myslel, že jejich zármutek kvůli pyramidě nebyl ničím jiným než výrazem jejich poddanství. Teď chápal, že neměl pravdu a že jejich zoufalství bylo více než oprávněné. Teď byl přesvědčen, že stejně jako jeho bude pyramida i jejich, a jejich možná ještě více.

Zvedl pravou ruku, aby naznačil, že rozhovor je u konce.

Se srdcem staženým úzkostí jako zřídka kdy vyslechli rozhodnutí, které oznámil suchými a chladnými slovy: Pyramida se bude stavět. Bude vyšší než všechny ostatní. Bude nejvelkolepější.